

Ik voel me niet ontworteld

In gesprek met Mahmoed Chamany Zadeh

Mahmoed Chamany Zadeh is contextueel hulpverlener en werkt als systeemtherapeut bij Centrum Maliebaan verslavingspsychiatrie in Utrecht. Op 24 januari heeft Mahmoed in Amersfoort een workshop voor de sectie therapie van de VCW gegeven.

door Mirjam Diatlowicki

Mahmoed vindt het prettig zich voor te stellen aan een contextueel publiek. Hij heeft z'n arm gebroken en komt met een mitella om op onze afspraak. Hij heeft geen pijn en vertelt breeduit: 'Ik ben 42 jaar en woon nu 15 jaar in Nederland. De eerste keer dat ik ben teruggegaan naar Iran, was na acht jaar. Ik kwam toen echt thuis. Het was heel bijzonder, de volgende dag zaten we met vrienden te discussiëren over hoe het in Nederland was, wat ik allemaal had gedaan. Ik schrok van mezelf, vanwege mijn Nederlands zijn, het anders reageren. Tijdens de eerste dagen van mijn verblijf had ik moeite om een goede combinatie te maken van mijn Iraanse achtergrond en m'n Nederlandse veranderingen. Een van de belangrijkste dingen die ik hierdoor heb ervaren is dat, wanneer je open staat voor nieuwe ervaringen, je je overal kunt aanpassen.'

In Iran heeft Mahmoed een universitaire studie accountancy gedaan. In Nederland heeft hij zich op een maatschappelijke toekomst gericht. Na zijn opleiding Maatschappelijk werk in 2001, de VO Jeugd Gezin & Context in Amsterdam afgerond. Direct na de VO heeft hij de opleiding tot systeemtherapeut gevolgd en afgerond en zit

nu in het tweede jaar van de opleiding tot seksuoloog. 'Ter afronding van de VO heb ik een scriptie geschreven over vluchtelingen en contextuele therapie. Ik heb een vergelijking gemaakt tussen vluchtelingen en geadopteerde buitenlandse kinderen en gekeken of er overeenkomsten zijn. Ik heb gekeken vanuit mijn eigen ervaringen: wat gebeurt er met je familie daar en wat gebeurt er met jou in je nieuwe land? Ik ben de oudste zoon, wat gebeurt er met m'n vader, wat gebeurt er met je relatie, al die dingen. Ik heb het wel goed kunnen voelen. Je komt niet los. Op de VO heeft een docente tegen mij gezegd dat ik ontworteld was. Toen vond ik dat het wel klopte, maar nu denk ik er heel anders over. Als ik denk aan mezelf en aan mijn relatie met mijn familie voel ik dat ik niet ontworteld ben. Misschien geografisch wel, maar van binnen niet. Mijn wortels heb ik meegenomen. Ik ben als volwassene naar Nederland gekomen. Ik ben ooit weggegaan uit mijn land, helemaal alleen. De directe verbinding met je familie, je achtergrond, je land, je herinnering valt weg. Ik moet zeggen dat één van de dingen die mij kracht heeft gegeven, juist die verbinding was. Het woord ontwortelen is te hard. Ik heb het al-

tijd genoemd: het herformuleren, herstructureren van je relaties. Het is een relatie op afstand. Als je 5000 km ver bent en je moet nog steeds hetzelfde proberen te zijn, wordt het echt ingewikkeld. Ik kan gewoon niet elke dag bij mijn ouders gaan eten.'

'Een van de dingen die ik leuk vond, was het levensverhaal van Nagy zelf. Het ook gevlucht zijn en het ergens anders zijn. Ik kon het op de één of andere manier wel snappen. Ook vanuit zijn cultuur. Het was helpend dat hij zei: 'Herformuleer, herstructureer, want je verandert ook in je omgeving.' Ik ga er vanuit dat iedereen hetzelfde meemaakt, dat je toch verandert. Dat je anders gaat denken, kijken en ontwikkelen.'

'Wat opvallend is, is dat ik als therapeut hetzelfde hoor van cliënten: de eerste acht jaar (en nog, maar nu wel wat gemakkelijker) kon ik het niet zeggen als het niet goed met me ging.

Bijvoorbeeld zoals nu ik m'n arm heb gebroken, dat zou ik toen niet gezegd hebben tegen m'n vader. De eerste jaren lieg je tegen elkaar. 'Hoe gaat het met je?' 'Nou

► goed, ik heb dit en dat gedaan.’ Terwijl je helemaal alleen zit thuis, heel verdrietig bent, en zij dat ook zijn. ‘Hoe gaat het met jullie?’ ‘Hartstikke goed.’ En dan hoor je achteraf dat ze ziek geweest zijn. Ik denk dat dat het meest verdrietige is van weg zijn. Het elkaar beschermen. Nu kan er gelukkig meer, ik kan meer delen, heb meer en gemakkelijker contact.’

‘Als je vluchteling bent, denk je de eerste jaren: ik weet niet of ik ooit terugga, dus ik moet het hier doen en goed doen. Je hebt geen keuze, geen paspoort in handen. Iemand die uit economische motieven naar Nederland komt, denkt: ‘Ik ga naar Nederland om te werken; als ik na een jaar denk: ‘dat wil ik niet’, dan ga ik terug naar mijn eigen land.’ Minder keuzes dwingen je om toekomst op te bouwen in het land waar je terecht bent gekomen. Hoe langer je hier blijft, hoe moeilijker het is om terug te gaan. Ik heb drie jaar geleden op het punt gestaan om naar Iran terug te gaan. Ik heb het niet gedaan. Ik ben inmiddels getrouwd, we hebben pas een zoon gekregen. Mijn oom woont in Duitsland en hij zei ooit tegen mij: ‘Je komt, je hebt een spijker en een hamer. De eerste dag gaat die spijker gewoon in de grond. Elke dag slaat de hamer de spijker dieper. Als je een kind krijgt gaat hij dieper, als je ouder wordt nog dieper. Na tien jaar zit hij er zo diep in, ver-

6 *Vakblad voor Contextuele Hulpverlening*

geet het dan maar dat je die zo gemakkelijk lostrekt en weer terug gaat naar Iran.’

Diezelfde oom zei: ‘Ik ben bijna 40 jaar geleden naar Duitsland gekomen om te studeren en weer terug te gaan. Ik heb in Duitsland gestudeerd, maar ik ben nooit teruggegaan.’

‘In Nederland is vrienden maken hard werken. In het buitenland zijn Nederlanders spontaner is mijn ervaring. Ze kijken hier de kat uit de boom. Ik denk dat de werkplek de beste plek is om een vriendschap op te bouwen. Je komt elkaar tegen en dan ben je niet zo’n gekke en vreemde allochtoon. Maar wat ik heel jammer vind en wat belangrijk is: je komt met elkaar in een gebouw te werken, acht uur per dag en een heleboel mensen weten niet eens wie je bent. Ik ga ook niet vragen wie zij zijn. Af en toe maak ik een grapje als iemand vraagt: ‘Waar kom jij vandaan?’ Dan vraag ik: ‘Waar kom jij vandaan?’ Dan gaan ze lachen en zeggen ‘Nederland’. En dan zeg ik: ‘Nederland, waar in Nederland?’

Wat is er interessante aan om alléén te weten waar ik vandaan kom? Het is interessant om te weten: wie ben je als persoon en uit welk land en uit cultuur kom je.’

‘De allochtone of buitenlandse cliënten die bij mij komen, hoeven niet zoveel te doen, ze voelen zich veilig. Ik kijk: wie is Ali of Mohammed, waarom zit je hier eigenlijk? Ik vraag wel: waar kom je vandaan, vertel iets over je dorp of je stad, niet alleen of je Marokkaans of Iraans bent. Die veilig-

heid geeft mij de ruimte en vrije hand om vragen te stellen die een Nederlandse collega heel moeilijk of pas later kan stellen. Ik kan mensen heel goed confronteren met bepaalde dingen. Ze gaan dan lachen, maar geven wel antwoord.

Ik denk dat de Nederlandse hulpverlener vragen moet durven stellen als: vertel mij eens, hoe zou jij dit in Marokko oplossen? Hoe zou het zijn bij jouw moeder, hoe ben je opgevoed? En dan vanuit de context van die cliënt denken en niet vanuit het eigen referentiekader. Anders ontstaat wantrouwen. Natuurlijk spelen de ontwikkelingen in de samenleving een grote rol. Iedere keer als er iets negatiefs in de kranten staat voelen alle Marokkanen zich beledigd door Nederlanders en worden Nederlanders voorzichtiger bij Marokkanen. Je moet tot bepaalde hoogte mensen in hun waarde laten. Ik ben niet gelovig. Ik geloof in God, maar ik ben geen aanhanger van een religie, dat interesseert me persoonlijk niet. Mijn vrouw juist wel, zij ziet er heel modern uit, doet van alles en nog wat, maar heeft ook een geloof. Zij zegt tegen mij: ‘Jij gelooft niet, ik wel. Laat me.’ Als er mensen zijn die geloven dat er een Mohammed of Jezus bestaat die hen helpt, wie ben ik dan om te zeggen dat Mohammed of Jezus je niet kan helpen. Ik denk dat het belangrijker is dat mensen bewust worden hoe ze zich daarin bewegen, in de mogelijkheden die er zijn. Hoe interpreteer je dingen voor jezelf.’

‘Het is een eindeloze en hopeloze weg om te gaan zoeken naar de oorzaken waarom dingen misgaan. Ik heb met mijn vader, een paar jaar nadat ik hier was gekomen, een gesprek gehad over het hier zijn. Hij zei tegen mij: ‘In het begin moest ik wel accepteren dat je weg was, iedere keer voelde ik dat dat niet fijn was.’ Een paar jaar later gaf

hij me wel zijn zegen en zei dat hij het goed vond dat ik hier was. Het was volgens mij drie jaar geleden dat ik met hem sprak over dat ik terug wilde komen. Hij was de enige die zich openlijk verzette en zei: ‘Ik vind het heel goed dat je in Nederland bent, ik ben heel erg trots op wat je hebt bereikt.’

Dat gaf me een heel goed en vrij gevoel. Ik weet niet of de Marokkaanse jongeren die hier zijn dat krijgen. Ik zou eerst met hun vader en moeder moeten gaan praten. Wat vinden die ervan om hier te zijn? Je kunt niet hier zijn en het leven leven zoals je in Marokko of Iran deed. Het lijkt alsof sommige mensen in strijd zijn gekomen met de ene kant die zegt dat ze los moeten laten en de andere kant die het oude vasthoudt. Het enige houvast wat ze hebben is de Islam. En dan geef je je kinderen de boodschap: doe mee met mijn strijd, houd het oude vast. Veel jongeren doen van alles wat God verboden heeft. Als je vraagt: ‘Drink jij alcohol?’ dan zeggen ze: ‘Nee ik ben moslim.’ En als je zegt: ‘Eet jij varken’, dan zeggen ze: ‘Nee, dat mag niet.’ Als je vraagt: ‘Waarom niet’, dan hebben ze geen idee.

En als ik vraag: ‘Waarom scheld je mensen uit’, dan komt er een heel vaag verhaal. Dat heeft niets te maken met de islam. Dat is de boodschap van de ouders die ze onbewust krijgen. Ze stralen uit: wij passen niet hier, wij horen niet hier, wij zijn hier niet thuis. Zolang die gezinnen niet door hebben dat ze een probleem hebben, rollen ze van het ene probleem in het andere: politie, justitie, kindbescherming.

Ik heb een gezin in behandeling, een Egyptische vader, die hier al 20 jaar woont en getrouwd is met een Nederlandse vrouw. Zijn dochter mag een heleboel niet van hem. Ik zei tegen hem: ‘Je bent getrouwd met een blonde, Nederlandse vrouw. Zij draagt geen hoofddoek, jullie bidden niet en je geeft je

kind geen islamitische opvoeding. Nu is zij een puber van 16 en je verwacht dat ze nu opeens naar jouw ideeën luistert. Vertel mij, hoe kom jij aan zo’n opvatting?’ Dan hoor ik hoe vast hij zit in zijn oude normen en waarden, het is het enige wat hij heeft. Zodra ik met wat moeilijkere vragen kom, gaat hij Nederland de schuld geven. De Nederlanders zijn slecht, de Nederlandse mentaliteit is slecht, de instellingen, de zorg. Dan komt die vijandigheid. Hij staat niet stil bij wat hij ooit is kwijtgeraakt, maar heeft zijn dochter nodig om zijn geschiedenis en achtergrond vast te houden. Ik heb een paar keer een gesprek met hem gehad als oudste zoon. Over zijn positie in zijn familie, de relatie met zijn moeder etc. Door die vragen en informatie kon ik beter snappen waarom hij vast zat. Dat betekent niet dat ik zijn excuus accepteer, maar voor hem was het tot dan toe wel een reden om niet te hoeven veranderen. Ik kon hem ontschuldigen. Hij is op mij ook heel boos geweest. Ik ben ook een instelling, bij wijze van spreken. Maar goed, ik ken hem inmiddels, ik geef hem de ruimte om zich te uiten. Dan kom ik erop terug en ga bij hem zitten. Wat zou jij kunnen doen, wat zou je willen doen, hoe zou jij een vader willen zijn, en wat is jouw aandeel, waar ben jij tekort gekomen. Dat kan hij misschien voelen. Maar die strijd met heel Nederland is zo groot, dat alles en iedereen de schuld krijgt.’

‘In de islamitische cultuur zijn mensen gewend om naar de dokter te gaan, daar

Het is een eindeloze en hopeloze weg om te gaan zoeken naar de oorzaken waarom dingen misgaan.

een recept te krijgen en dan is de hoofdpijn weg. De RIAGG is alleen voor gekken. In Iran zijn mensen over het algemeen heel erg poëtisch. Als je direct over emoties gaat praten, klappen ze dicht. Dat kennen ze niet, die opvoeding hebben ze niet gehad. Soms weten ze niet eens wat ze voelen. Je moet terug naar de context. Familie is belangrijk, de positie is belangrijk. Ik was een tijdje geleden betrokken bij de intake voor een plaatsing van een jongere. De afspraak was dat de moeder alleen zou komen voor een gesprek met de voogd, want het meisje wilde haar vader niet zien. Vader zou haar bedreigd hebben. En de voogd stuurt dus vader weg. Ik denk dan: hoe kun je een vader wegsturen? Je kunt die man niet wegsturen. Denk aan de positie van mensen, die kun je gebruiken als hulpbron. Je moet weten hoe een gezin in elkaar zit, wie het voor het zeggen heeft. De jongens die heel brutaal zijn op straat, hebben vaak wel respect voor hun ouders.’

‘En daarom zeg ik: ‘Stel vragen. Wie ben jij, wie is je vader, hoe deed je dit of dat.’ Binnen contextueel werken is het wel gebruikelijk het gezin te onderzoeken, maar met allochtone gezinnen moet je een stapje verder gaan. Proberen te begrijpen wat de positie van de vader in bijvoorbeeld een traditioneel Marokkaans gezin is. Wat de po-

► *Vakblad voor Contextuele Hulpverlening* 7

► sitie is van de Koran, wat de betekenis van de imam en de moskee is. Een imam kan met een uitspraak dertig jaar therapie in de prullenbak gooien. En andersom. Ik heb veel gewerkt met geestelijk verzorgers. Ik kan de Koran wel een beetje lezen, dus ik lees af en toe samen met cliënten stukjes. Ik geef opdrachten: ‘Ga zoeken. Wat zegt je religie hierover.’ Als hulpbron. Dat is belangrijk en dan kan ik met hem kijken waar de andere familieleden zijn, waar de verbindingsfactoren zijn, wat de moeilijke en de minder moeilijke factoren zijn.’ ‘Dat vind ik vermoeiend maar wel boeiend. Ik vind het heel fijn dat mensen iedere keer terugkomen. In het begin komen cliënten terug omdat ze moeten. Maar op een gegeven moment vinden ze het fijn om te praten. Over schaamte, over een heleboel dingen. Dat geeft mij een heel goed gevoel. Misschien help ik ze helemaal niet, maar dan los ik iets bij ze op. Ik ben van betekenis voor ze.’ ◀

Van leden voor leden

De sectie therapie van de VCW organiseert op donderdagmiddag 13 november een workshop over ‘Hechting’ met medewerking van Truus Bakker.
Informatie en aanmelding:
sectietherapie@contextueelwerkers.nl